

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**МОВНІ ТА МОВЛЕННЄВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ
НАРАТИВІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ
(НА ПРИКЛАДІ ТОК-ШОУ «60 ХВИЛИН» І «ВЕЧІР З
ВОЛОДИМИРОМ СОЛОВЙОВИМ» ЗА 2022 Р.)**

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу, групи ЛЖ-42,
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»
Гузовець Єлизавети Олександрівни

Керівник:
Цуріна Елеонора Олегівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ	6
1.1. Загальна характеристика поняття «гібридної війни»	6
1.2. Інформація як один з інструментів гібридної війни	8
1.3. Лінгвістичне розуміння поняття «маніпулювання»	9
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕРОДЖЕННЯ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ НАРАТИВІВ КРЕМЛЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ (ЗА 2022 Р.)	11
2.1. Етап «Спецоперація з демілітаризації та денацифікації або взяття Києва за три дні» (з 24 лютого по 15 березня)	11
2.2. Етап «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви» (з 16 березня по 9 травня)	12
2.3. Етап «Наш противник – Захід» (з 10 травня по 12 вересня)	13
2.4. Етап «Священна народна війна» (з 13 вересня по 1 грудня)	14
2.5. Етап «Боротьба із Сатаною» (з 2 грудня)	15
РОЗДІЛ 3. ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОВНИХ І МОВЛЕННЄВИХ РІВНІВ	17
3.1. Фоносемантичний рівень маніпулювання	17
3.2. Морфологічний рівень маніпулювання	22
3.3. Лексичний рівень маніпулювання	27
3.4. Синтаксичний рівень маніпулювання	31
3.5. Прагматичний рівень маніпулювання	34
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Починаючи з 20 лютого 2014 року, тобто з анексії Кримського півострову, Росія проводить агресивну інформаційну кампанію проти України: активно поширює медіазасобами пропагандистські маніпулятивні наративи, вигідні для військово-політичного керівництва Кремля. Намагаючись впливати таким чином на погляди і загалом свідомість населення нашої країни, населення власної країни, населення зарубіжних країн відповідно. Вона, тобто інформаційна кампанія, з 24 лютого 2022 року, сполучаючись не лише з повномасштабними військовими діями (також із дипломатією, економічними проєктами, розвідковими заходами тощо), на думку експертів, є частиною «гарячої»¹ фази гібридної війни [26]. Ми зацікавилися цим припущенням і вирішили поглянути на нього з наукової точки зору та детальніше з'ясувати, які методи інформаційної кампанії використовувалися журналістами (у нашому випадку Є. Поповим, О. Скабєєвою, В. Соловйовим). Цим зумовлена **актуальність дослідження**.

Отже, **мета дослідження** передбачає виявлення мовних і мовленнєвих особливостей пропагандистських наративів російсько-української гібридної війни на прикладі суспільно-політичних ток-шоу «60 хвилин» та «Вечір з Володимиром Соловйовим» за 2022 рік.

Досягнення поставленої нами мети можливе за умови розв'язання наступних **завдань дослідження**:

1. Дати загальну характеристику сутності гібридної війни.
2. Описати інформаційний метод гібридної війни.
3. Розглянути маніпулювання в лінгвістичному розумінні.
4. Окреслити основні етапи переродження російських пропагандистських наративів.

¹ «Гаряча» фаза гібридної війни настала саме після 24 лютого 2022 року, коли інформаційна кампанія сполучилася з повномасштабними військовими діями.

5. Виявити мовні та мовленнєві особливості випускових наповнень.
6. Згрупувати мовні та мовленнєві особливості за рівнями маніпулювання.
7. Обґрунтувати вибір мовних та мовленнєвих особливостей.

Об'єктом дослідження є російськомовні суспільно-політичні ток-шоу «60 хвилин» і «Вечір з Володимиром Соловйовим», які транслювалися протягом 2022 року на телеканалі «Росія 1».

Обираючи їх, ми насамперед звернули увагу на недотримання модераторами закріплених професійних стандартів. Критики не раз звинувачували суспільно-політичні ток-шоу в розпалюванні ворожнечі, поширенні неправди, спотворенні деталей, ігноруванні об'єктивності [22; 44].

Предметом дослідження являються мовні та мовленнєві особливості наративів російсько-української гібридної війни, що пропагувалися модераторами у зазначених суспільно-політичних ток-шоу.

Хронологічні межі дослідження встановлено з 24 лютого по 31 грудня 2022 року.

Під час дослідження було використано теоретичні (індукція, дедукція, пояснення, класифікація) й емпіричні (опис, аналіз, синтез, порівняння) **методи**.

Емпіричною базою дослідження слугували архіви ток-шоу «60 хвилин» і «Вечір з Володимиром Соловйовим», що зберігалися на мультимедійній онлайн-платформі «Дивимося».

Теоретичною базою дослідження стали наукові роботи знавця психології І. Гобод; політологів М. Требіна, С. Трояна; лінгвістів Г. Білик, Ю. Кійка, Ж. Горіної, Х. Макович; журналістів Л. Козової, Н. Лігачової, А. Курносова; полемологів Р. Волкера, А. Лойшина, Ф. Хоффмана й інших. А також критичний матеріал урядової організації – Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки.

Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (загалом 48 сторінок). Тематичне наповнення кожного розділу перегукується з поставленими завданнями дослідження. У першому

розділі ми розглядали гібридну війну, у другому – етапи пропаганди, у третьому – рівні маніпулювання.

Цінність роботи полягає в дослідженні особливостей пропагандистських наративів російсько-української гібридної війни саме через призму мовних і мовленнєвих рівнів маніпулювання. Таким чином, у подальшому робота може використовуватися науковцями, журналістами, студентами для теоретичного та практичного вивчення пропагандистських наративів (не лише російських, а загалом усіх).

РОЗДІЛ 1

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

1.1. Загальна характеристика поняття «гібридної війни»

Як зазначалося у вступі роботи, з 24 лютого 2022 року на території України почалися повномасштабні воєнні дії, які експерти називають «гарячою» фазою гібридної війни [26]. Тому, перш ніж перейти до окреслення мовних і мовленнєвих особливостей пропагандистських наративів модераторів суспільно-політичних ток-шоу «60 хвилин» та «Вечір з Володимиром Соловйовим», хочемо зрозуміти, що з себе являє гібридна війна. Для цього використаємо такі складові, запропоновані науковцем А. Лойшином й іншими у статті «Аналіз та систематизація підходів до розуміння поняття “гібридної війни”»:

1. Явище.
2. Дійові особи.
3. Методи досягнення мети.
4. Мета [28, с. 153].

Складова 1 «Явище». Першу згадку у відкритій літературі поняття «гібридної війни» датують кінцем ХХ-го століття. Тоді американський військовий Р. Волкер визначив його як перетинання звичайної війни з проведенням спеціальних операцій. Далі спроби дослідників простежити особливості цього різновиду ескалації конфліктів мали застійний характер (за сім років лише В. Немет зробив декілька припущень щодо причини розбудови гібридних сил) [38, с. 29].

Широкого розголосу вищезгадане поняття набуло завдяки Ф. Хоффману, науковому співробітнику Міністерства оборони США. Так, дослідник у праці «Конфлікт у ХХІ столітті: поява гібридних війн» 2007-го року зазначає, що «гібридні війни поєднують у собі цілу низку різноманітних способів ведення війни, включаючи звичайні можливості, нерегулярні тактики та формування,

терористичні акти, зокрема, невивіркове насильство і примушення, кримінальний безлад» [48, с. 14].

Гібридну війну також називають новою військовою стратегією, складною гнучкою динамікою бойового простору, атакою з використанням різних видів зброї, сучасним видом партизанської та методом асиметричної воєн [45, с. 67–68]. Загалом це те явище, яке підпорядковуючи військові завдання, наприклад, політичним і/або інформаційним цілям, прийшло на заміну класичним проявам збройних конфліктів.

Складова 2. «Дійові особи». Державні та недержавні актори (учасники відносин) різних рівнів постають дійовими особами гібридної війни. М. Требін, доктор філософських наук, виділяє серед них, по-перше, офіційні збройні сили; по-друге, неофіційні військові формування (терористи, повстанці, найманці, бойовики); по-третє, засоби масової комунікації (пресу, радіо, інтернет, телебачення) [42, с. 367]. Адже всі вони, безсумнівно, беруть участь у протидії методам та інструментам ведення воєнних дій ворога.

Складова 3 «Методи досягнення мети». Існують воєнні (у свою чергу поділяються на мілітарні та квазімілітарні), політичні, соціальні, економічні, гуманітарні, інформаційні (у свою чергу поділяються на психологічні та пропагандистські), матеріально-технічні методи ведення гібридної війни як несталого явища сучасності [28, с. 154]. Через постійний технологічний розвиток кожне десятиліття відкриває нові можливості, тому перелічені способи чи то удосконалюються, чи то доповнюються.

Складова 4 «Мета». Першочергова мета гібридної війни «полягає у використанні технологій керованого хаосу для руйнування адміністративно-політичної, фінансово-економічної та воєнної сфер управління громадської діяльності людей із подальшим встановленням повного контролю держави-агресора над територією і населенням» [17, с. 23]. Серед другорядних завдань – деморалізація суспільства, підриг демократичних цінностей, створення інформаційного хаосу тощо.

1.2. Інформація як один з інструментів гібридної війни

Попередній аналіз поняття «гібридної війни» показав, що її головні та/або другорядні цілі можна досягти за допомогою інформаційного методу із психологічним і пропагандистським підвидами, каналами розповсюдження яких є різноманітні засоби масової комунікації (вони ж, як з'ясувалося, дійові особи). Випереджаючи подальші кроки агресора, обидва підвиди спрямовані проти інтересів країни-жертви на рівнях індивіду, суспільства й держави. Адже, перш ніж приступити до воєнних дій, агресор налаштовує громадян у вигідному для себе ключі (аби ніхто не чинив опору і був переконаний у тому, що все що відбувається є необхідністю).

Під пропагандистським підвидом розуміють «поширення (...) всіляких ідей, образів, стереотипів задля маніпуляції масовою свідомістю у вигідному для суб'єктів впливу напрямку» [36, с. 8]. Сталого поділу описуваного способу взаємодії на типи немає. Але, за нашими спостереженнями, більшість наявних класифікацій базуються на таких критеріях, як джерело та природа повідомлення.

Політолог О. Бойко залежно від джерела повідомлення виділяє:

1. Білу пропаганду, яка характеризується вигідною достовірною інформацією, що має відкрите та доступне джерело.
2. Сіру пропаганду, яка характеризується напівправдою, що має не чітко визначене джерело.
3. Чорну пропаганду, яка характеризується недостовірною інформацією, що має приховане джерело [4, с. 610].

Його колега С. Троян відповідно до природи повідомлення вирізняє:

1. Позитивну пропаганду, яка характеризується сприянням гармонії, спокою в суспільстві.
2. Негативну пропаганду, яка характеризується розпаленням ворожнечі, конфліктів у суспільстві [43].

До речі, у визначенні пропаганди не просто так згадано про маніпулювання, тобто «приховане управління свідомістю і поведінкою людей

з метою примусити їх діяти (чи не діяти) всупереч власним інтересам» [21, с. 35]. Ажде маніпулювання може бути як окремим, так і допоміжним підвидом інформаційного методу гібридної війни. Воно сполучається з пропагандою й поширює в маси викривленні або взагалі недостовірні відомості.

На думку науковиці І. Гобод, маніпулювання розглядається з різних боків, серед яких присутнє політичне, психологічне, лінгвістичне, соціологічне та нейтрально-абстрактне розуміння [11, с. 89]. У нашому дослідженні звернемо увагу на лінгвістичне розуміння.

1.3. Лінгвістичне розуміння поняття «маніпулювання»

Перш ніж перейти до формулювання остаточного визначення маніпулювання у лінгвістичному розумінні, ми окреслимо його чинники утворення, рівні функціонування та різновиди прийомів.

І так, до чинників утворення мовного та мовленнєвого маніпулювання відносяться характер взаємодії сторін комунікації (розрізняють прямий, прихований); ступінь усвідомлення мовленнєвої діяльності адресантом (буває усвідомленим, неусвідомленим); орієнтація адресанта на співрозмовника (виділяють соціальну, індивідуальну) [39, с. 157].

До рівнів функціонування мовного та мовленнєвого маніпулювання належать фоносемантичний (використання рим, ритмів, асонансів, алітерацій); морфологічний (заміна, усічення, додавання, перестановка морфем); лексичний (уживання тропів, евфемізмів, дисфемізмів, номіналізацій, емоційно-оціночних слів); синтаксичний (застосування пасивів, градацій, непрямих мовленнєвих актів); прагматичний (здійснення звертань, інтонаційних переходів, постановки риторичних запитань) [13, с. 23].

До різновидів прийомів мовного та мовленнєвого маніпулювання входять буденна розповідь (подання відомостей у спокійному тоні); наклеювання ярликів (приписування поганих якостей чомусь); моделювання особистостей

(використання присвійних, особових займенників); повторення інформації (умисне накопичення однакових словосполучень); нагнітання паніки (постійне виголошення негативно забарвлених суджень) [27; 40].

Таким чином, урахувавши вищезазначені класифікації, можемо сформулювати власне наступне визначення: маніпулювання у лінгвістичному розумінні – усвідомлено спрямований суб'єктом (маніпулятором) на об'єкт (жертву маніпуляції) прихований мовленнєвий вплив, який відбувається на фоносемантичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та прагматичному рівнях. Хочемо звернути увагу, різновиди прийомів у визначенні не зазначали через те, що вони ж і утворюються засобами, які характерні для того чи іншого рівня.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕРОДЖЕННЯ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ НАРАТИВІВ КРЕМЛЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ (ЗА 2022 р.)

2.1. Етап «Спецоперація з демілітаризації та денацифікації або взяття Києва за три дні» (з 24 лютого по 15 березня)

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, вивчаючи російську пропаганду протягом 10 місяців повномасштабного вторгнення в Україну, виділив основні етапи її переродження [1]. Ми застосуємо ці етапи у власному дослідженні, адже хочемо простежити взаємозв'язок мовних і мовленнєвих особливостей наративів модераторів суспільно-політичних ток-шоу з ними.

Уранці 24 лютого 2022 року президент Російської Федерації В. Путін оголосив про початок спеціальної військової операції з метою нібито демілітаризації та денацифікації України. Адже, за його словами, так звані Донецька й Луганська народні республіки звернулися до держави з проханням захисту людей, територій [34]. Проте на практиці сказане політиком виявилось нічим іншим, ніж гібридною війною (події більш ніж дворічного українського протистояння агресії є цьому підтвердженням).

Річ у тім, що спеціальним військовим операціям притаманні швидкість, локальність, обмеженість озброєнням і профілактичність злочинності [5, с. 113]. На противагу цьому, гібридні війни більш масштабні в усіх смислах: поєднують «одночасне застосування конвенційних, мілітарних сил з використанням іррегулярних утворень, веденням дій у кіберпросторі, а також інформаційних операцій і засобів економічного та дипломатичного тиску на противника» [37, с. 209].

Явну гібридну боротьбу проти України Російська Федерація почала ще в 2014 році, коли її війська вторглися до Кримського півострова, Донецької й Луганської областей (нині вже згадані так звані народні республіки). Через це

події лютого-березня 2022 року являються початком її найгострішої фази, де загарбники планували не тільки взяти Київ за три дні, а й деморалізувати українське суспільство [26].

Отже, «Спецоперація з демілітаризації та денацифікації або взяття Києва за три дні» – перший етап переродження пропагандистських наративів Кремля в російсько-українській гібридній війні. Серед інших Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України виділяє такі етапи, як «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви» (з 16 березня по 9 травня), «Наш противник – Захід» (з 10 травня по 12 вересня), «Священна народна війна» (з 13 вересня по 1 грудня), «Боротьба із Сатаною» (з 2 грудня) [1].

2.2. Етап «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви» (з 16 березня по 9 травня)

Після того, як наміри Кремля захопити Київ за три дні провалилися, почався новий етап російської пропаганди, який тривав із 16 березня по 9 травня 2022 року включно. Усе ще стосуючись просування ідей спеціальної військової операції, він націлювався на переконання суспільств (і російського, й українського, і закордонних відповідно) у тому, що український націоналістичний рух загрожує не лише жителям так званих Донецької та Луганської народних республік.

Насправді ж таке звинувачення було прикриттям злочинних дій Російської Федерації (до них належать сам збройний напад, сексуальне насильство, вбивство мирних жителів, приватне / державне пограбування, бомбардування жилих кварталів, жорстоке поводження з військовополоненими й так далі [49]), що суперечили міжнародному гуманітарному праву. Тобто принципам і нормам, які конвенційно «регулюють допустимість засобів і методів ведення війни, забезпечують захист жертв збройних конфліктів, встановлюють взаємостосунки між воюючими та невоюючими державами» [14, с. 9]. Також,

на нашу думку, йому (звинуваченню) слугував намір агресора розвінчати закріплений за Україною образ держави-жертви.

Загалом можна виділити п'ять головних пропагандистських тез² етапу «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви» (з 16 березня по 9 травня):

1. «Усе йде за планом, просто не кожен має до нього доступ».
2. «Злочини проти цивільних чинить не російська, а українська армія».
3. «Націоналісти та Збройні сили України використовують мирних жителів як “живий щит”».
4. «Визволяючи народні республіки, Російська Федерація рятує людей від геноциду».
5. «Найкращі українські війська будуть оточені й розбиті на Донбасі, решта розбіжаться або капітулюють» [1].

2.3. Етап «Наш противник – Захід» (з 10 травня по 12 вересня)

На третьому етапі російської пропаганди в медіапросторі почали з'являтися нові «інформаційні вкиди» (іншими словами, фейкова інформація) щодо просування спеціальної військової операції. Здебільшого вони мали відношення до Заходу, а точніше його допомоги Україні. Також присутні твердження про завдання удару 24 лютого в цілях випередження дій противника; ускладнення ситуації через натівські тренування української армії; непереможність Російської Федерації як держави з ядерним потенціалом [1].

А. Школьніков та А. Ільницький (останній є радником міністра оборони Російської Федерації) узагалі запевнили, що «наростаюча конфронтація із Заходом, одним з елементів якого стала СВО на території колишньої УРСР, своїм масштабом і значенням дедалі більше нагадує тотальну війну, коли конфлікт виходить за межі збройного протистояння, перетворюючи

² Тези подано у зміненому вигляді.

економічний, інформаційний та смисловий простори на поля битв, де немає жодних законів і правил, де будь-яка брехня стає інструментом, а мета виправдовує засоби» [19].

Такими відступами Кремль намагався не лише заперечувати війну проти України (спеціальна військова операція із захисту людей фактично ж не може бути збройним конфліктом), але й приховати справжні її результати (станом на 10 липня 2022 року втрати особового складу російської армії майже наблизилися до позначки 40 тисяч [8]). Адже для В. Путіна та інших прибічників агресії (саме російських політиків) було важливо не втратити віру громадян в ефективність дій на фронті.

2.4. Етап «Священна народна війна» (з 13 вересня по 1 грудня)

Починаючи з 13 вересня Російська Федерація вже не заперечувала того, що спеціальна військова операція – це не спеціальна військова операція насправді. Тепер Кремль пов'язував події на території України зі «священною боротьбою добра проти зла», прототипом якої, за нашими спостереженнями, являється Велика Вітчизняна війна 1941–1945 років (законодавчо в Україні з 2017 року закріплена як Друга світова війна 1939–1945 років [33]). Саме в такому порядку назв якнайточніше розкривається суголосність російсько-українського протистояння з німецько-радянським. Адже комуністична ідеологічна й історіографічна концепція того часу (як і сьогодняшня російська) характеризується прагненням Москви зберегти вплив над Україною та іншими пострадянськими республіками [29].

Таким чином, наслідуючи засади Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, Російська Федерація почала ще інтенсивніше «викорінювати зло» (знищувати українську націю та державність) забороненими методами ведення війни, більшість із яких були згадані в описі етапу «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви» (із 16 березня по 9 травня). Цьому передувала зміна становища російського війська на лініях зіткнення (не лише на території колишніх Донецької та Луганської областей).

«Осінь принесла Силам оборони України блискучі перемоги на сході та півдні, авторитет російських збройних сил впав до показників Першої чеченської кампанії. В росії почалися пошуки відповідальних за провали (армійців), призначення нових героїв (вагнерівців) та втілення нових стратегій війни (бомбардувань цивільної інфраструктури). Довелося оголосити мобілізацію, для заспокоєння названу “частковою”. Щоб мати бодай якісь політичні досягнення, кремль вдався до анексії чотирьох українських регіонів», – підкреслив Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України [1].

2.5. Етап «Боротьба із Сатаною» (з 2 грудня)

П'ятий етап російської пропаганди характеризується переходом «священної боротьби добра проти зла» на рівень «протистояння синів “святої Русі” із самим Сатаною», де втіленням «усього поганого» являється українська сторона гібридної війни. Варто зазначити, що така міфологізація дійсності («обробка» реального факту в певному пропагандистсько-ідеологічному напрямі) є черговим способом маніпулювання масовою свідомістю та бажанням влади сформуванню «зручну», «потрібну» для себе громадську думку. Адже людина стає більш сприйнятливою до маніпуляції саме тоді, коли втрачає можливість критичного сприйняття через співвідношення реальності з міфом [12, с. 51; 3, с. 222].

О. Гойман у статті «Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни» виділяє застосування історичного (про виразну своєрідність російського народу), географічного (про Крим як приналежність «руської» землі, Малоросію та Новоросію), національного (про застосування необхідних заходів щодо захисту російськомовного населення), політичного міфів (про бандерівців, націоналістів та українські каральні батальйони). Усі вони неодмінно функціонують із залученням чорної пропаганди (поширенням недостовірної інформації, що має приховане джерело) [12, с. 55].

Окрім вигаданого «протистояння синів “святої Русі” із самим Сатаною» (на нашу думку, релігійного або церковного міфу), наприкінці 2022 року «путінський режим намагається розкрутити ще вищий рівень психозу, доходючи до крайніх форм екзальтації. Пропаганда залякує росіян перспективою поразки та готує їх до нових утрат» [1]. Це своєрідний спосіб маніпуляції, який так і називається «залякування» (апелювання до страху, використання стійких упереджень і завуальованих / прямо виражених загроз [32]).

РОЗДІЛ 3

ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МОВНИХ І МОВЛЕННЄВИХ РІВНІВ

3.1. Фоносемантичний рівень маніпулювання

До сьогодні рупорами російської пропаганди виступають суспільно-політичні ток-шоу «60 хвилин» і «Вечір з Володимиром Соловйовим». Їхня сутність полягає в дискусійному обговоренні як внутрішньо-, так і зовнішньополітичних питань із запрошеними гостями [2; 7]. Критики не раз звинувачували ток-шоу в розпалюванні ворожнечі, поширенні неправди, спотворенні деталей, ігноруванні об'єктивності тощо [22; 44].

Для аналізу мовних і мовленнєвих особливостей наративів модераторів, застосуємо подану в підрозділі 1.3 класифікацію. Вона включає рівень фоносемантичний, морфологічний, лексичний, синтаксичний, прагматичний. Почнемо з фоносемантичного, який характеризується використанням рим, ритмів, асонансів, алітерацій [13, с. 23].

Римами називають схожості закінчень у словах від останнього наголошеного голосного [23, с. 54]. Припускаємо, рими застосовують для привернення уваги до тих чи інших слів і подальшого їхнього запам'ятовування аудиторією:

1. «60 хвилин» (рос. «Денацификация³, демилитаризация, федерализация, *нейтральный*⁴, *нейтральный* статус» / укр. «Денацифікація, демілітаризація, федералізація, *нейтральний*, *нейтральний* статус» (денний випуск від 01.03.2022, 08:45–08:50) (присутнє повторення рос. «нейтральный» / укр. «нейтральний»), рос. «Не надо бояться ходить по Москве. Надо, если что, обращаться в

³ **Напівжирним** виділено головні моменти.

⁴ *Курсивом* виділено відповідно додаткові моменти.

Генеральную прокуратуру» / укр. «Не треба боятися ходити Москвою. Треба, якщо що, звертатися до Генеральної прокуратури» (вечірній випуск від 14.10.2022, 01:11–01:17), рос. «Мы к новой коалиции с вами *не* питаем никаких иллюзий. Все понимаем» / укр. «Ми до нової коаліції з вами *не* плакаємо жодних ілюзій. Усе розуміємо» (денний випуск від 27.09.2022, 25:37–25:43) (виділяються модератором заперечні частки), рос. «В НАТО, судя по всему, решили подсказать Украине, как начать Третью мировую войну» / укр. «У НАТО, судячи з усього, вирішили підказати Україні, як почати Третю світову війну» (вечірній випуск від 08.07.2022, 00:26–00:31)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Они в последнее время, что хотят, то и ворочают» / укр. «Вони останнім часом, що хочуть, те й ворочуть» (випуск від 15.09.2022, 02:37–02:41), рос. «Вот они там твердят на Западе, что не хотят Третьей мировой войны» / укр. «Ось вони там твердять на Заході, що не хочуть Третьої світової війни» (випуск від 10.11.2022, 00:32–00:36) (у цей момент модератор зчепив спереду руки, що є жестом ворожості), рос. «Может, правительство Королевства не заморозило, а отморозило что-то?» / укр. «Може, уряд Королівства не заморозив, а відморозив щось?» (випуск від 25.02.2022, 01:24:36–01:24:40), рос. «Это также объясняет, почему реакция была такой, какой она была» / укр. «Це також пояснює, чому реакція була такою, якою вона була» (випуск від 16.11.2022, 10:10–10:13)) [7].

Ритмами є інтонаційні організації у фразах, засновані на чергуванні пауз, складів, акцентів [23, с. 55]. На нашу думку, ритмами мовлення можна зосередити аудиторію на важливих і потрібних для себе моментах у висловлюванні (модератори так формують сприйняття інформації):

1. «60 хвилин» (рос. «А его истинная цель |⁵ уничтожить | нашу | с вами | родину» / укр. «А його справжня мета | знищити | нашу | з вами |

⁵ «|» зазначено короткі мовленнєві паузи.

батьківщину» (вечірній випуск від 30.09.2022, 01:12:27–01:12:33) (наголошується модератором на рос. «уничтожить» / укр. «знищити»), рос. «По городу | бьют | из танков» / укр. «По місту | б'ють | із танків» (денний випуск від 18.02.2022, 00:43–00:45), рос. «Мы | помогли | Украине. | Теперь | помогите | нам» / укр. «Ми | допомогли | Україні. | Тепер | допоможіть | нам» (вечірній випуск від 12.08.2022, 06:44–06:48) (присутнє іронічне доповнення рос. «Поможем, не беспокойтесь» / укр. «Допоможемо, не хвилюйтесь»), рос. «Более того, ||⁶ ещё 1 апреля | мэр города Бучи | Федорук || заявлял про | украинскую перимогоу» / укр. «Більше того, || ще 1 квітня | мер міста Буча | Федорук | заявляв про || українську перімогу» (денний випуск від 04.04.2022, 01:36–01:43)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «По словам Путина больше невозможно было наблюдать | за геноцидом | жителей Донбасса» / укр. «За словами Путіна більше неможливо було спостерігати | за геноцидом | жителів Донбасу» (випуск від 24.02.2022, 00:38–00:43), рос. «Чтобы увидел собственными глазами, | как продолжается строительство, | как город оживает, | как люди возвращаются» / укр. «Щоб побачив на власні очі, | як триває будівництво, | як місто оживає, | як люди повертаються» (випуск від 01.08.2022, 02:08:03–02:08:08) (у цей момент модератор зчепив ззаду руки, що є жестом авторитарності), рос. «Во-первых, выяснилось то, что || это проявление слабости России то, что второй день подряд || мы утюжим, || собственно, инфраструктуру Украины» / укр. «По-перше, з'ясувалося те, що || це прояв слабкості Росії те, що другий день поспіль | ми прасуєм, || власне, інфраструктуру України» (випуск від 11.10.2022, 00:03–00:15), рос. «И они начинают все течь, | жужжать, | журчат, | оправдываются» / укр. «І вони починають усі текти, | дзижчати, | дзюрчати, | виправдовуватися» (використано 1-й середній

⁶ «||» зазначено довгі мовленнєві паузи.

план, що дозволяє зацентуватися на міміці) (випуск від 17.08.2022, 00:25–00:31)) [7].

Асонанси – це концентровані повторення у рядку однакових голосних [23, с. 20]. Гадаємо, що вони вибудовують певний звуковий образ і у такий спосіб викликають асоціації (наприклад, [a] пов’язується з радістю [и] – грубістю, [o] – пишністю, [e] – серйозністю, [i] – інтенсивністю [35, с. 32]):

1. «60 хвилин» (рос. «**Окрестности Северодонецка и Лисичанска буквально усыпаны, – простите за эти подробности, – усыпаны трупами нациков**» / укр. «**Околиці Северодонецька і Лисичанська буквально усипані, – вибачте за ці подробиці, – усипані трупами нациків**» (денний випуск від 19.05.2022, 02:51–02:59) (вибачення модератора має агресивне забарвлення), рос. «**На Украине не должно быть вообще никаких вооружений: полная демилитаризация, тотальная денацификация**» / укр. «**В Україні не повинно бути взагалі ніяких озброєнь: повна демілітаризація, тотальна денацифікація**» (денний випуск від 03.03.2022, 04:20–04:28) (також у реченні дублюються закінчення), рос. «**Украинские журналисты сообщают, что в переговорах участвуют лично Президент России Путин и лично Зеленский**» / укр. «**Українські журналісти повідомляють, що в переговорах беруть участь особисто Президент Росії Путін і особисто Зеленський**» (вечірній випуск від 28.02.2022, 00:35–00:42), рос. «**В Германии объявили о предотвращении государственного вооруженного переворота и свержения канцлера Шольца**» / укр. «**У Німеччині оголосили про запобігання державному збройному перевороту і повалення канцлера Шольца**» (вечірній випуск від 07.12.2022, 00:25–00:32) (модератор напружено говорить рос. «государственного вооруженного» / укр. «державному збройному»)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «**Путин хуже, чем Гитлер и Сталин потому, что он раковой...**» / укр. «**Путін гірше, ніж Гітлер і Сталін тому, що він ракову...**» (випуск від 12.05.2022, 03:33–03:38)

(обривається думка), рос. «Владимир Путин принял главный праздничный парад, который прошел в Санкт-Петербурге и Кронштадте» / укр. «Володимир Путін прийняв головний святковий парад, який пройшов у Санкт-Петербурзі та Кронштадті» (випуск від 31.07.2022, 00:27–00:32) (також у реченні дублюються закінчення), рос. «А как можно обеспечить безопасность такой протяженности границы?» / укр. «А як можна забезпечити безпеку такої протяжності кордону?» (випуск від 20.10.2022, 44:06–44:10), рос. «Прогрессивное человечество, как к этому должно относиться?» / укр. «Прогресивне людство, як до цього має ставитися?» (випуск від 31.07.2022, 02:54:30–02:54:33)) [7].

Алітерації являються концентрованими повтореннями у рядку однакових приголосних [23, с. 15]. Алітерації також, як і асонанси, створюють звуковий образ (наприклад, [з] пов'язується зі злістю, [т] – сумом, [п] – слабкістю, [н] – добротою, [с]/[к] – жорсткістю, [р] – напруженістю [35, с. 34]):

1. «60 хвлин» рос. «“Действия войска и качество применяемого вооружения **показывают правильность принятых приоритетов** в строительстве армии России”, – заявил только что Министр обороны Шойгу» / укр. «“Дії війська і якість застосовуваного озброєння **показують правильність прийнятих пріоритетів** у будівництві армії Росії”, – заявив щойно Міністр оборони Шойгу» (денний випуск від 19.04.2022, 01:23:51–01:24:00) (також у реченні дублюються початки), рос. «На Западе **ни** в какое наступление ВСУ **не** верят: **ни** в быстрое, **ни** в медленное» / укр. «На Заході **ні** в який наступ ЗСУ **не** вірять: **ні** в швидкий, **ні** в повільний» (вечірній випуск від 24.08.2022, 01:39:29–01:39:35) (присутній асонанс), рос. «Группировка сил ДНР и армия России... Группировка сил ДНР и армия России продвигаются в направлении Славянска» / укр. «Угруповання сил ДНР і армії Росії... Угруповання сил ДНР і армії Росії просуваються в напрямку Слов'янська» (вечірній випуск від 17.06.2022, 03:02–03:11), рос. «Обследование обломков морских дронов показало, что запускали

беспилотники с побережья в районе Одессы» / укр. «Обстеження уламків морських дронів показало, що запускали беспілотники з узбережжя в районі Одеси» (вечірній випуск від 31.10.2022, 03:37–03:44)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Нет, ФНС. Ну, слушайте. Ну, объективно было признано при Мишустине» / укр. «Ні, ФПС. Ну, слухайте. Ну, об'єктивно було визнано за Мішустіна» (випуск від 16.03.2022, 51:56–52:00) (у цей момент модератор перебив гостя), рос. «Если кого-то интересует конкретика, у меня есть все записанные разговоры с менеджерами банка и все исходящее данные» / укр. «Якщо когось цікавить конкретика, у мене є всі записані розмови з менеджерами банку і всі вихідні дані» (випуск від 26.05.2022, 03:40–03:49), рос. «Но мы не суедемся, мы не торопимся, не ставим задачу к датам» / укр. «Але ми не метушимося, ми не поспішаємо, не ставимо завдання до дат» (випуск від 02.11.2022, 01:59:04–01:59:09), рос. «Значит так, неизвестные анонимы из Госдепа, только две страны в мире ежегодно и демонстративно голосуют в ООН против резолюции, осуждающей героизацию нацизма» / укр. «Виходить так, невідомі аноніми з Держдепу, тільки дві країни у світі щорічно і демонстративно голосують в ООН проти резолюції, що засуджує героїзацію нацизму» (випуск від 13.07.2022, 01:36–01:49) (присутній асонанс)) [7].

3.2. Морфологічний рівень маніпулювання

Морфологічний рівень являє собою систему, забезпечуючу утворення словоформ та їхнє розуміння. Одиницею цієї системи є морфема – найменша частина слова, що має певне значення [24, с. 279]. Вона у свою чергу може усікатися, додаватися, а також замінюватися, переставлятися.

Хочемо зауважити, що тут наводитимемо як усталені, так і новоутворені приклади способів виникнення словоформ. Адже, на нашу думку, кожен із них

безпосередньо несе якийсь смисл і забарвлення. Тому, використовуючи їх, модератор вдається до маніпулювання.

Усічення характеризуються скороченнями твірних основ внаслідок взаємоприспосовування морфем [31, с. 9]:

1. «60 хвилин» (рос. «Украинский флаг на здании городской администрации заменили, сняли и вместо него водрузили наш триколор (поч. “триколорный” – Г. Є.)» / укр. «Український прапор на будівлі міської адміністрації замінили, зняли і замість нього поставили наш триколор (поч. “триколірний” – Г. Є.)» (вечірній випуск від 24.05.2022, 00:33–00:41), рос. «Всего за время спецоперации (поч. “специальной операции” – Г. Є.) российские вооруженные силы поразили 1502 объекта военной инфраструктуры» / укр. «Загалом за час спецоперації (поч. “спеціальної операції” – Г. Є.) російські збройні сили вразили 1502 об'єкти військової інфраструктури» (вечірній випуск від 02.03.2022, 05:02–05:09), рос. «Ещё один европейский премьер (поч. “премьер-министр” – Г. Є.) не пережил войну с Путиным» / укр. «Ще один європейський прем'єр (поч. “прем'єр-міністр” – Г. Є.) не пережив війну з Путіним» (вечірній випуск від 20.10.2022, 00:25–00:30), рос. «Совсем скоро начнётся Госсовет (поч. “Государственный совет” – Г. Є.) с участием президента по развитию туризма в Российской Федерации в сложившихся обстоятельствах» / «Зовсім скоро розпочнеться Держрада (поч. “Державна рада” – Г. Є.) за участю президента щодо розвитку туризму в Російській Федерації в обставинах, що склалися» (денний випуск від 06.09.2022, 01:15:16–01:15:16) (паралельно транслюється репортаж)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Генпрокуратура (поч. “Генеральная прокуратура” – Г. Є.) уже потребовала признать компанию “Мета” экстремистской организацией» / укр. «Генпрокуратура (поч. “Генеральна прокуратура” – Г. Є.) вже зажадала визнати компанію “Мета” екстремістською організацією» (випуск від

11.03.2022, 00:37–00:41), рос. «Наверно | у | детей моего поколения | это был такой | общий | посыл (поч. “**послание**” – Г. Є.), | что вот космос, | космонавт» / укр. «Напевно | у | дітей мого покоління | це був такий | загальний | поси́л (поч. “**посилання**” – Г. Є.), | що ось космос, | космонавт» (випуск від 12.04.2022, 00:19–00:31) (сказано з певним ритмом), рос. «Как мы после этого можем жить с этой Украиной, когда нас бомбят нацисты (поч. “**национал-социалисты**” – Г. Є.), нациские флаги, бандеры и шухевичи?» / укр. «Як ми після цього можемо жити з цією Україною, коли нас бомблять нацисти (поч. “**націонал-соціалісти**” – Г. Є.), нацистські прапори, бандери і шухевичі?» (випуск від 28.02.2022, 02:29:30–02:29:40), рос. «Из европейских ВУЗов (поч. “**высших учебных заведений**” – Г. Є.) отчисляют российских студентов» / укр. «З європейських ВНЗ (поч. “**вищих навчальних закладів**” – Г. Є.) відраховують російських студентів» (випуск від 28.02.2022, 01:45–01:48) (також додано морфему) [7].

Як бачимо, усіченнями твірних основ у більшості випадків формуються складноскорочені слова, що забарвлюють висловлювання грубістю, урочистістю, піднесеністю тощо.

Додаваннями вважаються нарощення похідних основ у порівнянні з твірними основами [31, с. 12]:

1. «60 хвилин» (рос. «Западные разведки активно работают на фронте, а инструктора и наемники из США буквально принимают решения, куда идти, где наступать и что делать ВСУшникам (поч. “ВСУ” – Г. Є.)» / укр. «Західні розвідки активно працюють на фронті, а інструктори і найманці із США буквально ухвалюють рішення, куди йти, де наступати і що робити ЗСУшникам (поч. “ЗСУ” – Г. Є.)» (денний випуск від 13.09.2022, 00:39–00:50) (із додаванням морфем «шникам» слово набуло зневажливого значення), рос. «**Неонацистский** (поч. “нацистский” – Г. Є.) мерзавец справил нужду прямо на советский мемориал, сопроводив это и без того оскорбительное действие грязную

руганью в наш адрес и словами солидарности с украинскими братьями бандеровцами» / укр. «**Неонацистський** (поч. “нацистський” – Г. Є.) мерзотник справив нужду просто на радянський меморіал, супроводивши цю і без того образливу дію брудною лайкою на нашу адресу та словами солідарності з українськими братами бандерівцями» (вечірній випуск від 12.08.2022, 23:25–23:40) (зазвичай префіксом «нео-» позначають щось нове), рос. «Если болгары транзитный газ начнут **подворовывать** (поч. ”воровать” – Г. Є.), то Газпром, – об этом сказано прямым текстом, – сократит объем транзита на объемы украденного» / укр. «Якщо болгари транзитний газ почнуть **підкрадати** (поч. ”красти” – Г. Є.), то Газпром, – про це сказано прямим текстом, – скоротить обсяг транзиту на обсяги вкраденого» (денний випуск від 27.04.2022, 01:28–01:40) (утворилося нове слово, що означає «красти потроху») рос. «А работает это всё благодаря **недоверию** (поч. “доверию” – Г. Є.) американцев к результатам выборов и здоровью Байдена» / укр. «А працює це все завдяки **недовірі** (поч. “довірі” – Г. Є.) американців до результатів виборів і здоров'я Байдена» (вечірній випуск від 04.10.2022, 39:12–39:17) (префіксом «не-» зазвичай позначають щось протилежне) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Мы живем, конечно, в интересное время, когда происходит **деиндустриализация** (“индустриализация” – Г. Є.) Европы» / укр. «Ми живемо, звичайно, в цікавий час, коли відбувається **деіндустріалізація** (“індустріалізація” – Г. Є.) Європи» (випуск від 28.12.2022, 00:13–00:19) (зазвичай префіксом «де-» позначають щось усунене), рос. «Даже кто-то из министров иностранных дел **прибалтийских** (поч. “балтийских” – Г. Є.) стран сказал: “А идея изгнать Россию из Совета безопасности, это какая-то глупая идея”» / укр. «Навіть хтось із міністрів закордонних справ **прибалтійських** (“балтійських” – Г. Є.) країн сказав: “А ідея вигнати Росію з Ради безпеки, це якась дурна ідея”» (випуск від 28.12.2022,

02:10:03–02:10:14) (префіксом «при-» зазвичай позначають щось наближене; також тут модератор цитує пародіював), рос. «И мне понравилось, как Дума себя вела, как слушали, что очевидно есть совместная работа и **взаимопонимание** (поч. “понимание” – Г. Є.)» / укр. «І мені сподобалося, як Дума себе поводи́ла, як слухали, що вочевидь є спільна робота і **взаєморозуміння** (поч. “розуміння” – Г. Є.)» (випуск від 07.04.2022, 00:20–00:28) (зазвичай префіксом «взаємо-» позначають щось обопільне), рос. «Ну уж не британскому правосудию рассуждать о справедливости и **несправедливости** (поч. “справедливости” – Г. Є.), учитывая, что они вытворили с Ассанжем» / укр. «Ну вже не британському правосуддю міркувати про справедливість і **несправедливість** (поч. “справедливість” – Г. Є.), з огляду на те, що вони витворили з Ассанжем» (випуск від 10.06.2022, 04:08–04:14)) [7].

Заміни – це, коли в морфемі одні фонемі або ж групи фонем змінюються іншими [10, с. 100]:

1. «60 хвилин» (рос. «Более того, | ещё 1 апреля | мэр города Бучи | Федорук | заявлял про | украинскую перимогу (рос. “победу” – Г. Є.)» / укр. «Більше того, | ще 1 квітня | мер міста Буча | Федорук | заявляв про | українську перімогу (поч. “перемогу” – Г. Є.)» (денний випуск від 04.04.2022, 01:36–01:43) (укр. «перемогу» модератор рос. говорить як «перімогу»), рос. «Еще три летака (рос. “самолета” – Г. Є.) подорвали точным ударом по военному аэродрому “Днепр” в Днепропетровской области» / укр. «Ще три лєтака (рос. “літака” – Г. Є.) підірвали точним ударом по військовому аеродрому “Дніпро” в Дніпропетровській області» (вечірній випуск від 25.08.2022, 02:27–02:35) (укр. «літака» модератор рос. говорить як «лєтака»; також дублюються і закінчення, і початки)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Вы восемь лет воспитывали “смерть варогам” (поч. “врагам” – Г. Є.)» / укр. «Ви вісім років виховували “смерть варогам” (поч. “ворогам” – Г. Є.)» (випуск від

02.06.2022, 02:37:38-02:37:42) (укр. «ворогам» модератор рос. говорить як «варогам»)) [7].

У зазначених прикладах заміни морфем відбуваються під час намагань модераторів вимовити українські слова. І, виходить, через акцент вони спотворюються та набувають іронічного забарвлення. Цікаво, що на початку повномасштабної війни, можна було перевірити «свій» ти чи «чужий» за вимовою деяких складних слів (як от, «паляниця»).

Перестановки являють собою взаємні зміни розташування морфем у межах слова. Найчастіше вони відбуваються через умисну чи ненавмисну помилку при мовленні [20, с. 26–27]. Саме у аналізованих суспільно-політичних ток-шоу «60 хвилин» і «Вечір з Володимиром Соловйовим» перестановки морфем ми не спостерігали.

3.3. Лексичний рівень маніпулювання

Лексичний рівень – це рівень, одиницею якого є лексема, що складається із сукупності фонетичних, стилістичних і семантичних варіантів слова [20, с. 100]. Тому в цьому розділі ми приділимо увагу тропам, евфемізмам, дисфемізмам, емоційно-оціночним словам.

Художні засоби, що базуються на вживанні слів або ж виразів у значеннях, які їм не властиві, називаються тропами [30, с. 130]. Тропи, на нашу думку, не лише увиразнюють мовлення, а й допомагають виокремити характеристики описуваного:

1. «60 хвилин» (рос. «Ракеты “Булава” и другое **современное вооружение** российских подлодок обеспечат безопасность России на десятилетия вперед» / укр. «Ракеты “Булава” та інше **сучасне озброєння** російських підводних човнів забезпечать безпеку Росії на десятиліття вперед» (вечірній випуск від 29.12.2022, 00:28–00:35) (використано епітет, тобто художнє означення, яке підкреслює прикметні якості чогось або когось [30, с. 42]; так модератор намагається запевнити у тому, що у них (Росії) все добре), рос. «Новые территории **больше, чем** четыре Израиля, две

Дании» / укр. «Нові території **більші, ніж** чотири Ізраїлі, дві Данії» (вечірній випуск від 30.09.2022, 01:28–01:32) (використано порівняння, іншими словами, літературний прийом, за допомогою якого одне явище пояснюється через інше [30, с. 101]; вважаємо, що воно застосовується, щоб підкреслити силу армії), рос. «Глава Пентагона Остин на тех же слушаниях подтвердил, что **Америка обучает** украинских военных использованию, поставляемой ВСУ технике за пределами страны» / укр. «Глава Пентагону Остин на тих самих слуханнях підтвердив, що **Америка навчає** українських військових використанню техніки, що поставляється ЗСУ, за межами країни» (денний випуск від 06.04.2022, 14:43–14:55) (використано метафору – мовленнєвий зворот, що базується на розкритті сутності, скажімо, предмету через перенесення на нього особливостей людини [30, с. 80])) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Потому что выясняется, что у нас есть ну просто **потрясающий воспитатель** Министерства обороны» / укр. «Тому що з'ясовується, що у нас є ну просто **приголомшливий вихователь** Міністерства оборони» (випуск від 17.04.2022, 01:15:32–01:15:38) (використано епітет), рос. «И то, что Байден говорит, и то, что вчера Зеленский там ратифицировал эту стокгольмскую свою **самую безумную из возможных хартий**» / укр. «І те, що Байден говорить, і те, що вчора Зеленський там ратифікував цю стокгольмську свою **найбожевільнішу з можливих хартій**» (випуск від 23.06.2022, 32:22–32:30) (використано гіперболу, тобто стилістичну фігуру, яка характеризується навмисним перебільшенням ознаки [30, с. 26]), рос. «Байден – это **живой человек или плазменный андроид?**» / укр. «Байден – це **жива людина чи плазмовий андроїд?**» (випуск від 28.07.2022, 04:06–04:10) (використано порівняння), рос. «И нам, конечно, сильно **помог коронавирус**, как ни странно это звучит» / укр. «І нам, звісно, дуже **допоміг коронавірус**, як не дивно це звучить» (випуск від 30.10.2022, 01:29:41–01:29:45) (використано метафору)) [7].

Евфемізми й дисфемізми, хоч і є тропами, але нами розглядаються як окремі методи. Тому що вони, вважаємо, мають значніший вплив на аудиторію, ніж вищенаведені різновиди. Евфемізмами й дисфемізмами не просто виділяють, а повністю маскують щось (для опису вдало підходить фразеологізм «не називають речі своїми іменами»).

Суть евфемізмів у заміні, приміром, словосполучень, які позначають негативні явища, більш прийнятними [30, с. 39]. Таким чином, модератори можуть застосовувати їх для згладження та виправдання слів, вчинків, ситуацій:

1. «60 хвилин» (рос. «Всего за время **спецоперации** российские вооруженные силы поразили 1502 объекта военной инфраструктуры» / укр. «Загалом за час **спецоперації** російські збройні сили вразили 1502 об'єкти військової інфраструктури» (вечірній випуск від 02.03.2022, 05:02–05:09) (рос. «спецоперации» / укр. «спецоперації» вживається замість рос. «войны» / укр. «війни»)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Главная цель операции – **демилитаризация** и **денацификация** Украины» / укр. «Головна мета операції – **демілітаризація** та **денацифікація** України» (випуск від 24.02.2022, 00:31–00:37) (рос. «демилитаризация» та «денацификация» / укр. «демілітаризація» та «денацифікація» вживаються замість рос. «оккупация» / укр. «окупація»)) [7].

Дисфемізми протилежні евфемізмам, а отже вживаються з метою позначення позитивних явищ як негативних. Гадаємо, це робиться для того, щоб передати критичне ставлення до тих ж слів, вчинків, ситуацій:

1. «60 хвилин» (рос. «*Окрестности Северодонецка и Лисичанска буквально усыпаны, – простите за эти подробности, – усыпаны трупами **нациков***»/укр. «*Околиці Северодонецька і Лисичанська буквально усипані, – вибачте за ці подробиці, – усипані трупами **нациків***» (денний випуск від 19.05.2022; 02:51–02:59) (рос. «нацики» / укр. «нацики»

вживається замість рос. «украинские военные» / укр. «українські військові»; також присутній асонанс)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «А пока они слезно просят предоставить **киевскому режиму ракеты** с дальностью в 300 километров» / укр. «А поки вони слізно просять надати **київському режиму** ракети з дальністю в 300 кілометрів» (випуск від 18.08.2022, 05:07–05:14) (рос. «киевский режим» / укр. «київський режим» вживається замість рос. «киевское правительство» / укр. «київський уряд»; присутнє додавання морфемі рос. «ракети» → «ракетки» / укр. «ракети» → «ракетки», що применшило значення слова)) [7].

Номіналізації полягають у перетворенні дієслів у абстрактні іменники [18, с. 32]. Через них важлива інформація опускається, тому в аудиторії складається викривлена або неповноцінна «картина дійсності»:

1. «60 хвилин» (рос. «**Выход** российской агропродукции на мировые рынки» / укр. «**Вихід** російської агропродукції на світові ринки» (вечірній випуск від 03.11.2022, 01:48–01:52) (іменник рос. «выход» / укр. «вихід» утворено від дієслова рос. «выйти» / укр. «вийти»; рос. «Значит ли это, что российская агропродукция выйдет на мировые рынки?» / укр. «Чи означає це, що російська агропродукція вийде на світові ринки?» – один із можливих варіантів речення; насправді ж агропродукція ще не вийшла на світові ринки)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «**Противостояние** России Западу идет по всем направлениям» / укр. «**Протистояння** Росії Заходу йде по всіх напрямках» (випуск від 21.07.2022, 01:26–01:30) (іменник рос. «противостояние» / укр. «протистояння» утворено від дієслова рос. «противостоят» / укр. «протистояти»; рос. «Россия с трудностями продолжает противостоять Западу по всем направлениям» / укр. «Росія з труднощами продовжує протистояти Заходу по всім напрямкам» – один із можливих варіантів речення; модератор опустив момент, що протистояння не просто йде, а йде з труднощами)) [7].

Емоційно-оціночні слова – це слова, що виражають суб’єктивне ставлення мовця (у нашому випадку модератора) [25, с. 1]. Припускаємо, що через це аудиторія може перестати критично мислити та почне сприймати те, що їй нав’язують:

1. «60 хвилин» (рос. «Вообще, на Западе **полный восторг**. CNN называет атаку **самой дерзкой**» / укр. «Взагалі, на Заході **повний захват**. CNN називає атаку **найзухвалішою**» (вечірній випуск від 06.12.2022, 01:13–01:18), рос. «Значит, **только чудом** удалось избежать **еще больших** жертв» / укр. «Значить, **тільки дивом** вдалося уникнути **ще більших** жертв» (денний випуск від 18.03.2022, 00:46–00:50), рос. «Фланги **постепенно выравниваются** с боевыми позициями на передовой» / укр. «Фланги **поступово вирівнюються** з бойовими позиціями на передовій» (вечірній випуск від 04.10.2022, 01:32–01:37)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «И, представляете, как Лавров скажет: “Алло? Алло? Кто это? Что-то изоляция **плохо работает**”» / укр. «І, уявляєте, як Лавров скаже: «Алло? Алло? Хто це? Щось ізоляція **погано працює**» (випуск від 28.07.2022, 06:12–06:18) (модератор зімітував ситуацію для підкреслення того, що санкції для Лаврова не мають значення), рос. «Продавить Пекин **еще сложнее**. Там заявили, что отношения с Россией **крепки, как скала**» / укр. «Протиснути Пекін **ще складніше**. Там заявили, що відносини з Росією **міцні, як скеля**» (випуск від 13.11.2022; 01:30–01:36) (присутнє порівняння), рос. «Добрый вечер! **Он добрый, он хороший**» / укр. «Добрий вечір! **Він добрий, він хороший**» (випуск від 21.04.2022, 00:15–00:22)) [7].

3.4. Синтаксичний рівень маніпулювання

Після лексичного рівня йде синтаксичний, у підпорядкуванні якого попередні мовні одиниці [16, с. 43]. Предметом вивчення синтаксичного рівня може виступати текст, речення, словосполучення та всі процеси, що в них

відбуваються. Але ми розглядатимемо саме пасиви, градації, непрямі мовленнєві акти.

Пасивами є стани, при яких об'єкти, а не суб'єкти дій виступають підметами [9, с. 12]. Думаємо, пасиви застосовують для того, щоб описати події, які мають погане значення, упускаючи їх винуватців:

1. «60 хвилин» (рос. «**Работу** 12 аэропортов на юге России **приостановлено** до 2 марта» / укр. «**Роботу** 12 аеропортів на півдні Росії **призупинено** до 2 березня» (денний випуск від 24.02.2022, 21:15–21:21), рос. «**Удары** по энергетической инфраструктуре **наносятся** в Кировоградской, Сумской, Харьковской областях» / укр. «**Удари** по энергетичній інфраструктурі **наносяться** в Кіровоградській, Сумській, Харківській областях» (вечірній випуск від 01.11.2022, 01:37–01:41) (тут модератор надто швидко говорить, що може викликати неясність і плутанину)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «А дальше **начинается** **ответ**, которого не ждали» / укр. «А далі **починається** **відповідь**, якої не чекали» (випуск від 12.09.2022, 07:43–07:45)) [7].

Стилістичні фігури, що полягають у нагнітанні однорідних виразових елементів задля спадання чи зростання їхнього емоційно-сміслового навантаження, називаються градаціями [41, с. 104]:

1. «60 хвилин» (рос. «Экономика не **упадет** на 50%. Они уверены, что наша российская экономика **обвалится** на половину» / укр. «Економіка не **впаде** на 50%. Вони впевнені, що наша російська економіка **обвалиться** на половину» (денний випуск від 06.05.2022, 11:00–11:08) (у реченні присутня висхідна градація рос. «упадет» →⁷ «обвалится» / укр. «впаде» → «обвалиться»), рос. «Лавров с трибуны Генассамблеи ООН заявил, что после присоединения регионов к России, все российские **законы**, все российские **доктрины** (включая доктрину ядерную) будут

⁷ «→» зазначено напрямком до твірного слова.

распространяться и на присоединенные территории бывшей Украины» / «Лавров з трибуни Генасамблеї ООН заявив, що після приєднання регіонів до Росії, всі російські **закони**, всі російські **доктрини** (зокрема й доктрину ядерну) поширюватимуться і на приєднані території колишньої України» (денний випуск від 26.09.2022, 07:46–08:03) (у реченні присутня висхідна градація рос. «законы» → «доктрины» / укр. «закони» → «доктрини»)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «И они начинают все **течь**, | жужжать, | **журчат**, | оправдываться» / укр. «І вони починають усі **текти**, | дзижчати, | **дзюрчати**, | виправдовуватися» (у реченні присутня висхідна градація рос. «течь» → «журчат» / укр. «текти» → «дзюрчати»; також наявний певний ритм мовлення) (випуск від 17.08.2022, 00:25–00:31), рос. «Шольц на экстренном заседании Бундестага рассказывал, как наши войска **бомбят** украинские города. Хотя мы неоднократно заявили, что не **наносим ударов** по гражданским объектам» / укр. «Шольц на екстреному засіданні Бундестагу розповідав, як наші війська **бомблять** українські міста. Хоча ми неодноразово заявили, що не **завдаємо ударів** по цивільних об'єктах» (випуск від 28.02.2022, 00:34–00:46) (у реченні присутня спадна градація рос. «бомбить» ← «наносить удары» / укр. «бомбити» ← «наносити удари»)) [7].

Непрямі мовленнєві акти виступають такими мовленнєвими актами, зміст яких завуальований [47, с. 288]. Так, скажімо, твердження можна подати під виглядом прохання, судження, заперечення і тому подібного:

1. «60 хвилин» (рос. «Можем ли мы рублем наказать Латвию?» / укр. «Чи можемо ми рублем покарати Латвію?» (вечірній випуск від 25.08.2022; 01:09:08–01:09:12) (завуальовано твердження рос. «Давайте рублем накажем Латвию» / укр. «Давайте рублем покараємо Латвію»)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» («Ну, неужели для кого-то еще есть сомнения с кем мы воюем?» / укр. «Ну, невже для когось ще є сумніви з

ким ми воюємо?» (випуск від 23.10.2022; 00:51–00:55) (завуальовано твердження рос. «Ни у кого нет сомнений с кем мы воюем» / укр. «Ні у кого немає сумнівів із ким ми воюємо»), рос. «До какого уровня надо измельчать? До уровня торговца дешевого?» / укр. «До якого рівня треба подрібнювати? До рівня торговця дешевого?» (випуск від 30.10.2022, 02:36–02:41) (завуальовано твердження рос. «Надо измельчать до уровня торговца дешевого» / укр. «Потрібно подрібнювати до рівня торговця дешевого»), рос. «Сколько СМИ принадлежало не нам, а до сих пор принадлежит неизвестно кому де-факто?» / укр. «Скільки ЗМІ належало не нам, а досі належить невідомо кому де-факто?» (випуск від 10.11.2022, 46:23–46:27) (завуальовано твердження рос. «Много СМИ принадлежало не нам, а до сих пор принадлежит неизвестно кому де-факто» / укр. «Багато ЗМІ належало не нам, а досі належить невідомо кому де-факто»; також у цей момент модератор тримає долонь вверх, що є жестом відкритості)) [7].

3.5. Прагматичний рівень маніпулювання

Останній, прагматичний, рівень характеризується використанням певних мовних засобів, за допомогою яких учасники комунікації безпосередньо впливають один на одного [46, с. 185]. Ними можуть бути, наприклад, звертання, інтонаційні переходи, риторичні запитання.

Звертаннями являються словесні формули, що називають тих, до кого направлене мовлення [30, с. 50]. Припускаємо, що їхнє застосування допомагає показати ставлення модератора до гостя (скажімо, від дружнього до ділового):

1. «60 хвилин» (рос. «Здравствуйте, дорогие друзья, товарищи!» / укр. «Здрастуйте, дорогі друзі, товариші!» (вечірній випуск від 13.05.2022, 00:19–00:21), рос. «Спасибо вам ещё раз, Денис Владимирович» / укр. «Спасибі вам ще раз, Денисе Володимировичу» (денний випуск від 25.11.2022, 38:48–38:50) (у цей момент модератор доторкнувся до носа,

що є жестом сумніву), рос. «**Товарищ генерал**, что происходит?» / укр. «**Товаришу генерале**, що відбувається?» (денний випуск від 18.08.2022, 01:35:40–01:35:44), рос. «Здесь конечно нужно договориться, **ребята**» / укр. «Тут звичайно потрібно домовитися, **хлопці**» (вечірній випуск від 05.12.2022, 01:49:05–01:49:07)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «Хороший вопрос, **Виталий Товиевич**» / укр. «Гарне запитання, **Віталію Товійовичу**» (випуск від 08.09.2022, 23:43–23:45), «Ну, от смотрите, **Дмитрий**, я согласен» / укр. «Ну, ось дивіться, **Дмитре**, я згоден» (випуск від 27.04.2022, 01:17:25–01:17:28), «**Аббас**, можете объяснить, что там произошло?» / укр. «**Аббасе**, можете пояснити, що там сталося?» (випуск від 18.04.2022, 10:30–10:34), рос. «Хочется ответить: “**Вы** это серьезно?”» / укр. «Хочеться відповісти: “**Ви** це серйозно?”» (випуск від 10.10.2022, 07:53–07:55) (у реченні дублюються закінчення)) [7].

Інтонаційні переходи – це змінення висоти голосу, тобто його підвищення та пониження [15, с. 162]. Вважаємо, що інтонаційними переходами можна виокремити найголовніше з того, що говориться:

1. «60 хвилин» (рос. «В ответ на официальное обращение Донецкой и Луганской народных республик с просьбой || об отражении украинской агрессии ↑⁸ Путин ↓⁹ объявил о начале ↑ военной ↓ операции по защите ↑ Донбасса ↓ от нацистского режима на Украине» / укр. «У відповідь на офіційне звернення Донецької та Луганської народних республік із проханням || про відбиття української агресії ↑ Путін ↓ оголосив про початок ↑ військової ↓ операції із захисту ↑ Донбасу ↓ від нацистського режиму на Україні» (денний випуск від 24.02.2022, 00:20–00:33) (також модератор зробив довгу паузу, що свідчить про важливість думки, яку він висловлюватиме далі), рос. «↑ В народной ↓ милиции ЛНР

⁸«↑» зазначено підвищення голосу.

⁹«↓» зазначено відповідно пониження голосу.

утверждают, что Украинское командование ↑ приняло ↓ решение об ↑ поэтапном ↓ якобы выводе войска из Северска» / укр. «↑ У народній ↓ міліції ЛНР стверджують, що Українське командування ↑ ухвалило ↓ рішення про ↑ поетапне ↓ нібито виведення війська з Сіверська» (вечірній випуск від 15.07.2022, 01:29–01:38), рос. «Большинство мобилизованных для восполнения потерь бригад граждан Украины ↑ отказались ↓ выдвигаться к линии боевого соприкосновения ↑ и ↓ дезертировали» / укр. «Більшість мобілізованих для поповнення втрат бригад громадян України ↑ відмовилися ↓ висуватися до лінії бойового зіткнення ↑ і ↓ дезертирували» (денний випуск від 11.08.2022; 00:43–00:52), рос. «Во всеобщей ↑ мобилизации ↓ в России ↑ нет ↓ необходимости, а ↑ частичная ↓ мобилизация завершится ровно через две недели» / укр. «У загальній ↑ мобілізації ↓ в Росії ↑ немає ↓ необхідності, а ↑ часткова ↓ мобілізація завершиться рівно через два тижні» (вечірній випуск від 14.10.2022, 00:21–00:29) (присутній асонанс)) [6].

2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «↑ Овсянникова, ↓ которая предала ↑ всё: родину, семью, детей ↓» / укр. «↑ Овсяннікова, ↓ яка зрадила ↑ все: батьківщину, сім'ю, дітей ↓» (випуск від 04.07.2022, 10:50–10:53), рос. «И ↑ посмотрим, ↓ что случится с экономикой Европы, которая последние ↑ 30 лет ↓ процветала на разграблении Советского Союза, его остатков ↑ и ↓ на дешевых энергоносителях из России» / укр. «І ↑ подивимося, ↓ що трапиться з економікою Європи, яка останні ↑ 30 років ↓ процвітала на пограбуванні Радянського Союзу, його залишків ↑ і ↓ на дешевих енергоносіях з Росії» (випуск від 17.05.2022, 03:12–03:27) (у реченні дублюються закінчення), рос. «Вот ↑ военное ↓ положение Советом Федерации по предложениям Верховного Главнокомандующего введено в четырёх областях (это ЛНР, ДНР, Запорожская и Херсонская области)» / укр. «Ось ↑ военний ↓ стан Радою Федерації за пропозиціями Верховного Головнокомандувача запроваджено в чотирьох областях (це ЛНР, ДНР, Запорізька та

Херсонська області)» (випуск від 19.10.2022, 02:11–02:24), рос. «Я б не на зерновую сделку обращал внимание, ↑ а на рост товарооборота с прибалтами» / укр. «Я б не на зернову угоду звертав увагу, ↑ а на зростання товарообігу з прибалтами» (випуск від 16.11.2022, 01:53:29–01:53:33) (сказане судження направлене до гостя)) [7].

Риторичні запитання є запитаннями, що не потребують відповіді, адже вона одразу відома або її важко знайти [30, с. 48]. Тому, на нашу думку, використовуючи такий вид запитань, можна переконати аудиторію в певному твердженні, хоч воно буде й хибним:

1. «60 хвилин» (рос. «Те дворники, которые **продолжают мести улицы?**» / укр. «Ті двірники, які продовжують мести вулиці?» (денний випуск від 07.11.2022, 48:29–48:32), рос. «Куда **вы катитесь** и как собираетесь жить дальше?» / укр. «Куди **ви котитесь** і як збираєтеся жити далі?» (вечірній випуск від 17.08.2022, 34:20–34:24), рос. «Что от такого решения **выиграют финны и шведы?**» / укр. «Що від такого рішення **виграють фіни і шведи?**» (вечірній випуск від 12.05.2022, 08:55–08:58) (паралельно з висловлюванням на підлозі зображується карта, де позначено відповідні країни, що свідчить про зневажливе ставлення до них), рос. «Как **продвигаются бои окружения Авдеевки?**» / укр. «Як **просуваються бої оточення Авдіївки?**» (денний випуск від 28.06.2022, 30:16–30:20)) [6].
2. «Вечір з Володимиром Соловйовим» (рос. «При том **интересный путь предателя, да?**» / укр. «При тому **цікавий шлях зрадника, так?**» (випуск від 11.05.2022, 05:21–05:24), рос. «**Может он на самом деле рептилоид?**» / укр. «**«Може він насправді рептилоїд?**» (випуск від 19.09.2022, 11:55–11:57) (модератор запитав жартома, говорячи до гостя), рос. «А из них **кто-нибудь когда-нибудь вообще считал:** зеленая экономика даже теоретически способна покрыть энергетические потребности Европы?» / укр. «А з них **хто-небудь коли-небудь взагалі рахував:** зелена економіка навіть теоретично здатна покрити

енергетичні потреби Європи?» (випуск від 28.07.2022, 00:35–00:45), (мається на увазі, що ніхто не рахував), рос. «Что мешает Илону Маску вывести туда оружие?» / укр. «Що заважає Ілону Маску вивести туди зброю?» (випуск від 24.04.2022, 57:41–57:44)) (іншими словами, йому нічого не заважає)) [7].

Якщо говорити про кількість мовних і мовленнєвих засобів маніпулювання всіх рівнів, то за аналізований період із 24 лютого по 31 грудня 2022 року ми знайшли й описали 105 прикладів (див. рис. 1).

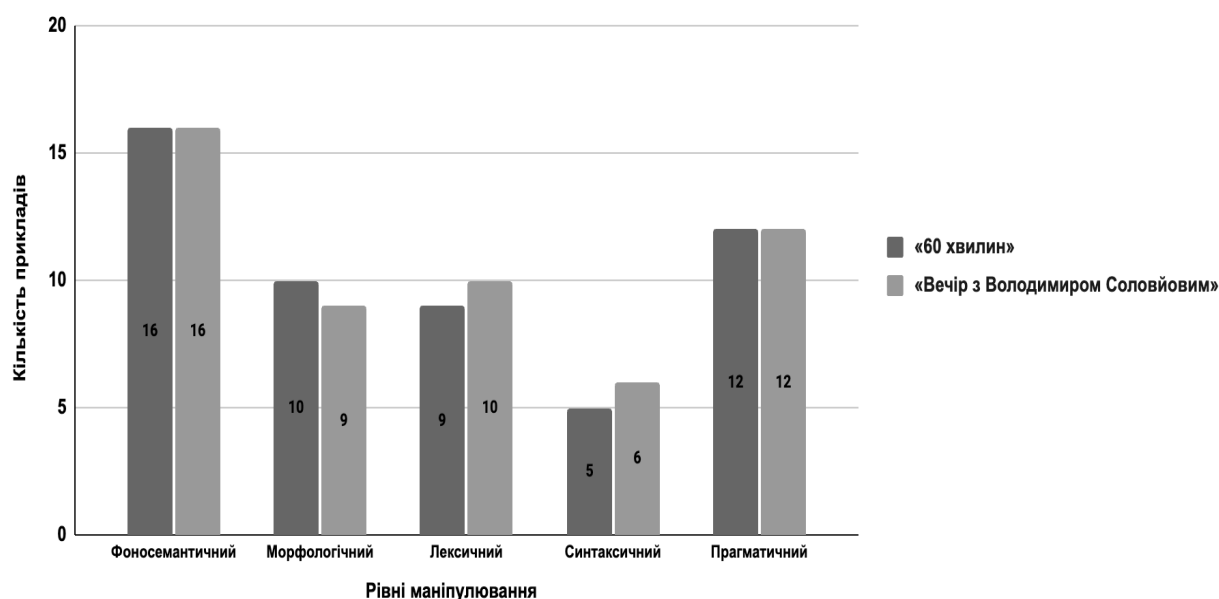

Рис 1. Кількість прикладів за рівнями маніпулювання в аналізованих ток-шоу протягом 24 лютого–31 грудня 2022 року

Найбільше прикладів було знайдено у фоносемантичному рівні (16 для «60 хвилин» і 16 для «Вечір з Володимиром Соловйовим»), а найменше – у синтаксичному рівні (5 для «60 хвилин» і 6 для «Вечір з Володимиром Соловйовим»). У морфологічному рівні (10 для «60 хвилин» і 9 для «Вечір з Володимиром Соловйовим»), як і у лексичному рівні (9 для «60 хвилин» і 10 для «Вечір з Володимиром Соловйовим»), представлено 19 прикладів. У останньому, тобто прагматичному рівні, вказано 24 приклади (12 для «60 хвилин» і 12 для «Вечір з Володимиром Соловйовим»).

Отож, підсумовуючи хочемо сказати, що маніпулювання в суспільно-політичних ток-шоу «60 хвилин» та «Вечір з Володимиром Соловйовим» відбувається на всіх мовних і мовленнєвих рівнях. Загалом було використано й всі характерні для них засоби, крім перестановок морфем, які трапляються через умисну чи ненавмисну помилку. Адже модератори, за нашими спостереженнями, таких помилок у аналізованих випусках не допускалися.

Також хочемо зазначити, що дійсно в обох суспільно-політичних ток-шоу застосовувалася відповідна до етапів переродження пропагандистських наративів лексика та характерні для них словосполучення. Скажімо, з 24 лютого по 15 березня (етап «Спецоперація з демілітаризації та денацифікації або взяття Києва за три дні») модератори наголошували на тому, що Росія проводить спеціальну операцію з метою демілітаризації, також денацифікації нашої країни. Про участь західних партнерів у протистоянні наголошувалося з 10 травня по 12 вересня (етап «Наш противник – Захід»), а про окуповані регіони – саме з 13 вересня по 1 грудня (етап «Священна народна війна»). Це може свідчити про навмисне скоопероване намагання модераторами «зомбувати» аудиторію, тобто про нав'язування «зручних» поглядів із метою змінити суспільну думку.

ВИСНОВКИ

Керівництво Росії в гібридній війні проти України поширює засобами масової комунікації різноманітні пропагандистські маніпулятивні наративи. Ми вирішили дослідити, за допомогою яких мовних і мовленнєвих засобів вони реалізуються. Для об'єкту дослідження обрали суспільно-політичні ток-шоу «60 хвилин» і «Вечір з Володимиром Соловйовим». При їхньому виборі враховували недотримання модераторами (Є. Поповим, О. Скабєєвою, В. Соловйовим) закріплених професійних стандартів.

Отож, відповідно до поставлених завдань дослідження, спершу нами було надано загальну характеристику гібридної війни. Ми з'ясували, що вона полягає в поєднанні класичних і некласичних методів збройних конфліктів. Тобто країна-агресор для досягнення цілей разом із воєнним, послуговується, наприклад, економічним, дипломатичним, інформаційним методами. Їхніми виконавцями одночасно можуть виступати й офіційні збройні сили, і неформальні військові об'єднання, і засоби масової комунікації тощо. Тому події, які відбуваються на території України, справді, є нічим іншим, ніж гібридною війною.

Потім ми детально звернули увагу на інформаційний метод із психологічним і пропагандистським підвидами. Він передбачає поширення маніпуляцій, що спрямовані проти інтересів індивіду, суспільства, держави. З'ясувалося, саме пропагандистський підвид характеризується нав'язуванням вигідних для країни-агресора поглядів і загальною світоглядом. Пропаганда сполучається з маніпулюванням і таким чином розповсюджує в маси недостовірні відомості. За нашими спостереженнями, сталого поділу пропаганди на типи немає, але більшість наявних класифікацій базуються на джерелі повідомлення та його природі.

Маніпулювання у свою чергу ґрунтується на таких складових, як чинники утворення, рівні функціонування, різновиди прийомів. Ураховуючи це, далі ми сформулювали власне з погляду на лінгвістичне розуміння визначення:

маніпулювання – усвідомлено спрямований суб'єктом (маніпулятором) на об'єкт (жертву маніпуляції) прихований мовленнєвий вплив, який відбувається на фоносемантичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та прагматичному рівнях. До того ж, кожен із рівнів має власні мовні й мовленнєві засоби реалізації поставленої комунікативної мети.

Також нами було окреслено п'ять основних етапів переродження російських пропагандистських маніпулятивних наративів. Серед них «Спецоперація з демілітаризації та денацифікації або взяття Києва за три дні», «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви», «Наш противник – Захід», «Священна народна війна», «Боротьба із Сатаною». Усі перелічені етапи, дійсно, простежуються одразу в обох суспільно-політичних ток-шоу. Це може свідчити про навмисне скоопероване намагання модераторами «зомбувати» аудиторію. Іншими словами, про нав'язування «зручних» поглядів із метою змінити суспільну думку.

Вслід за цим ми знайшли та згрупували мовні й мовленнєві засоби за рівнями маніпулювання. Виявилось, фоносемантичному рівню притаманне застосування рим, ритмів, асонансів, алітерацій; морфологічному рівню – заміна, усічення, додавання, перестановка морфем; лексичному рівню – уживання тропів, евфемізмів, дисфемізмів, номіналізацій, емоційно-оціночних слів; синтаксичному рівню – використання пасивів, градацій, непрямих мовленнєвих актів; прагматичному рівню – здійснення звертань, інтонаційних переходів, постановки риторичних запитань. Удалося встановити, що у суспільно-політичних ток-шоу присутній кожен із рівнів пропагандистського маніпулювання. Загалом і кожен характерний для них засіб, окрім перестановок морфем, які відбуваються через помилку при мовленні.

Окрім цього, ми обґрунтувати вибір указаних мовних і мовленнєвих засобів маніпулювання, керуючись значенням їхнього впливу на аудиторію суспільно-політичних ток-шоу. Загалом вони використовувалися модераторами для того, щоб, наприклад, викликати асоціації; увиразнити комунікацію; привернути увагу до сказаного; сформулювати сприйняття

інформації; виокремити характеристики описуваного; виправдати слова, вчинки, ситуації; передати критичне ставлення слів, вчинків, ситуацій; створити неповноцінну «картину дійсності»; замовчати про винуватців подій, які мають погане значення; переконати в певному твердженні, хоч воно й було хибним.

Таким чином, результати нашого дослідження можуть використовуватися науковцями, журналістами, студентами для теоретичного та практичного вивчення пропагандистських наративів (не лише російських, а загалом усіх) через призму мовних і мовленнєвих засобів маніпулювання. Також у майбутньому ми б хотіли дослідити візуальний аспект суспільно-політичних ток-шоу, адже він відіграє важливу роль у сприйнятті інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 місяців війни. П'ять етапів переродження пропаганди кремля. *Укрінформ : інформ. аген-во*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3639859-10-mis>.
2. 60 минут. *Телепедия: энцикл. о тв.* URL: <https://telepedia.fandom.com/ru/wiki/60>.
3. Боденчук Н. В. Міф та маніпуляційні стратегії влади. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2013. В. 48. С. 218–222. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/vi>.
4. Бойко О. Д. Пропаганда. *Політична енциклопедія / редкол. : Ю. А. Левенець, Ю. І. Шаповал та ін.* Київ. Парлам. вид-во, 2011. С. 610. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levenets_Yurii/.
5. Бурангулов А. В. Щодо визначення поняття спеціальної операції: теоретико-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис : наук. журн.* Одеса. 2017. Вип. 2. С. 111–114. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/2/3>.
6. Выпуски общественно-политического ток-шоу «60 минут». *Смотрим : сет. изд.* 2022. URL: <https://smotrim.ru/brand/60851>.
7. Выпуски общественно-политического ток-шоу «Вечер с Владимиром Соловьевым». *Смотрим : сет. изд.* 2022. URL: https://smotrim.ru/brand/21385?utm_source=se.
8. Втрати російської армії в Україні. *Мінфін : веб-сайт*. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/russian-invadin>.
9. Гінзбург М. Про активні, пасивні та результативні конструкції в українських фахових текстах на тлі інших мов. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2017. Вип. 869. С. 3–22. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstre>.
10. Глуховцева К. Д. Складні питання сучасної української літературної мови: навч. посіб. для здоб. освіт. ступ. «бакалавр», «магістр». 2-ге вид.,

- доп. і переробл. Старобільськ, 2021. 265 с. URL: https://document.kdu.edu.ua/info_zab/035_45.
11. Гобод І. Ю. Психологічні особливості маніпуляційної поведінки особистості. *Збірник наукових праць ІП імені Г. С. Костюка АПН України*. Київ. 2005. Вип. 7. С. 88–96.
 12. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. *Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альм.* 2015. Вип. 1. С. 50–56. URL: <https://www.google.com/url?q=http://www.ir>.
 13. Горіна Ж. Д, Олійник О. В. Мовні засоби маніпулятивного впливу в дискусії соціальних мереж. *Молодий вчений : наук. журн.* 2020. Вип. 9. С. 22–26. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020>.
 14. Грушко М. В. Міжнародне гуманітарне право : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Гельветика, 2022. 136 с. URL : <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/>.
 15. Дадукевич О. В., Цивата Ю. В. Інтонація як засіб логіко-емоційної виразності в словесній дії професійного актора. *Вісник НАКККіМ: наук. журнал.* 2022. Вип. 4. С. 161–166. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/>.
 16. Загальне мовознавство : навч.-метод. посібн. для студ. денн. і заочн. форм навч. ф-ту укр. філол. / уклад. З. І. Комарова. Умань. ФОП Жовтий, 2015. 100 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/344>.
 17. Запорожець С. А. Стан забезпечення інформаційної безпеки України у воєнній сфері в умовах гібридної війни. *Політологічний вісник : збір. наук. пр.* Київ. ВАДЕКС, 2019. Вип. 83. С. 16–25. URL: <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/>.
 18. Зражевська Н. Публічні ідіоми та номіналізація в дискурсі новин. *Образ : наук. рецен. журн.* Вип. 3. 2023. С. 28–36 URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47881/1/>.
 19. Ильницкий А., Школьников А. Сила – в правде. *Парламентская газета: веб-сайт.* 2022. URL: <https://www.pnp.ru/politics/sila-v-pravde.html>.

20. Кійко Ю. Є., Агапій А. П., Мельник Ю. Й. Вступ до мовознавства: практикум. Чернівці. ЧНУ імені Ю. Федьковича, 2021. 176 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/ha>.
21. Козловець М. А. Маніпулювання як спосіб соціального управління : український контекст. *Політико-правова культура українського народу в контексті модерного державотворення : збір. наук. пр.* Харків. Право, 2019. С. 35–40. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35086/1/%D0%9A%D>.
22. Козова Л. У Вірменії заборонили авторські передачі російського пропагандиста Соловйова. *Уніан : інф. аген.* 2024. URL: <https://www.unian.ua/world/solovyov-u-virm>.
23. Короткий тематичний літературознавчий словник. Версифікація : навч. посіб. / уклад. Г. Білик. 4-те вид. Полтава. ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. Т. 3. 92 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123>.
24. Кочерган М. П. Морфологічний рівень. *Загальне мовознавство : підручник.* 3-тє вид. Київ. Академія, 2010. С. 279–283. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=>.
25. Кузьменко К. О. Емоційно-оцінна лексика в мові сучасних періодичних видань. *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ.* Вінниця, 2017. 3 с. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123>.
26. Курносов А. Війна Росії проти цивілізованого світу має бути зупинена. *Радіо Свобода : веб-сайт.* 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/doktryna-hera>.
27. Лігачова Н., Черненко С., Іванов В., Дацюк С. Маніпуляції на ТБ. Київ. Інтерньюз, 2003. 218 с. URL: https://detector.media/php_uploads/files/books/.
28. Лойшин А., Ткач І., Ткач М., Шевчук В. Аналіз та систематизація підходів до розуміння поняття «гібридної війни». *Соціальний розвиток і безпека : журн. наук. роб.* Київ, 2021. Т. 11. Вип. 1. С. 145–162. URL: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/articl>.

29. Майоров М. Україні правильно говорити про «Велику Вітчизняну війну», а не про «Другу світову війну»? *Лікбез : веб-сайт*. URL: <https://likbez.org.ua/ua/in-ukraine-the-right-t>.
30. Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789>.
31. Морфонологія. Морфонологічні явища: лекція ЗНУ. 13 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/6191>.
32. Півторак О., Котенко О. Як російська пропаганда використовує тактику залякування. *Детектор медіа : веб-сайт*. 2023. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiisk>.
33. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 №3551-ХІІ. *Верховна Рада України : веб-сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
34. Путин о начале «специальной военной операции» в Донбассе. *BBC News : рус. слж. нов.* URL: https://www.youtube.com/watch?v=iPvB_Tc.
35. Редьква А. М. Фоносемантичні особливості публіцистичних текстів (на матеріалі промов німецьких політиків): дисертація. Чернівці, 2023. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/han>.
36. Рущенко І. Пропаганда та контрпропаганда в цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? *Український соціологічний журнал*. 2021. Вип. 25. С. 7–16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/>.
37. Сабрі К. Н. Інформаційно-іміджевий аспект гібридної війни. *Молодий вчений : наук. жур. Серія «Політичні науки»*. 2018. Вип. 5 (57). С. 206–210. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/a>.
38. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ. НІСД, 2017. 496 с. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/HW_dru.
39. Сорокіна Л. Є. Мовленнєва маніпуляція та інші види мовленнєвого впливу: термінологічне розмежування понять. *Науковий вісник МГУ*.

- Серія «Філологія»*. 2014. Вип. 8. С. 157–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014.
40. Стельмашов А. Використання маніпулятивних технологій на телебаченні. *Наукові конференції*. Київ. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/201>.
41. Стилїстика української мови (Теоретичні основи стилїстики. Художньо-виразові засоби мовлення) : навч.-метод. посїбн. для студ. філол. закл. вищ. освіти / уклад. І. І. Коломїєць. Умань. Візавї, 2019. 240 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/1234567>.
42. Требїн М. П. Феномен «гїбридної» вїйни. *Гїлея : наук. вісн.* Київ, 2014. Вип. 87 (8). С. 366–371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_87_9.
43. Троян С. С. Пропаганда. *Велика українська енциклопедїя*. 2023. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0>.
44. У Латвії заблокували ще три пропагандистських російських сайти. *Європейська правда : веб-сайт*. 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/202>.
45. Феськов І. В. Основні методи ведення гїбридної вїйни в сучасному інформаційному суспїльствї. *Актуальні проблеми полїтики : збір. наук. пр.* Одеса. Фенїкс, 2016. Вип. 58. С. 66–76. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bits>.
46. Шатїлова О. С. Роль прагматичного чинника у виборї рїзновиду спонукального мовленнєвого акту. *Науковий часопис НПУ іменї М. П. Драгоманова. Серія «Фїлологічні науки (мовознавство)»*. 2013. Вип. 5. С. 182–188. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123>.
47. Шуляк І. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунїкативної інтенції. *Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесї Українки. Серія «Фїлологічні науки»*. 2015. Вип. 4. С. 285–289. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789>.

48. Hoffman F. G. Conflict in the XXI century : The emergence of hybrid wars. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies, 2007. 72 p. URL: <https://potomacinstitute.org/reports/19>.
49. Report On Violations Of International Humanitarian And Human Rights Law, War Crimes And Crimes Against Humanity Committed In Ukraine Since 24 February 2022. Organization for Security and Co-operation in Europe, 2022. 108 p. URL: <https://www.osce.org/odihr/515868>.